

ÉJSZAKÁRA VIRRADAT.

(Folytatás.)

XIV.

Másnap úgy találta Réthi Pál, hogy utálja a nappalt, mert még soha nem várta olyan türelmetlenül az estét.

Az apja mindig a sarkában volt és állhatatosan faggatta, hogy beszéljen, mit látott és mit hallott a városban? S neki beszélnie kellett. És nem tudott azzal a meggyőző erővel szólni, mint máskor és nem is tudta háttérbe szorítani az öregúr kétkedését. Tehetetlenségének ezt a kínos voltát maga is sínylette s azért keserves szenvedésként tűnt fel neki a nappal. Az estétől azonban vigaszt remélt, mert az este bizonyára meghozza neki — Liviát.

Még sohasem érezte ezt a különös izgalmat, amit most, valahányszor Liviára gondolt. Még élénken átérezte most is a jóleső melegséget, amelyet tegnap este, amikor őrajta pihent Livia feje. Még érezte hajának bódító illatát és ujjai is bizseregtek még, ha rágondolt a haja selymes lágy-ságára... Kívánta a leányt, vágyódott utána, csak rája gondolt, de neki íme, politizálnia kellett!

— Lám, te is engednél már a negyvennyolcból. Veszem észre, te sem hiszed már olyan törhetetlenül azt, amit tegnapelőtt még olyan fennen hirdettél — mondta az öregúr.

Leste, hogy vajjon ellenkezik-e a fia? Szerette volna, ha ellenkezik, mert ha nem tudott is hinni, a hitegetése mégis jól esett neki.

Pál azonban mit sem szólt. Nem is igen figyelt az apja szavaira. Az esze másutt járt.

Az estére gondolt és Liviára, s lelki szemeivel már látta, hogy mint közeledik ez feléje fehér ruhájában, amikor szokásos sétájára indul a hosszú fasorban; eleinte majd csak ezt a ruhát látni a homály miatt, de lassankint kívánatos alakjának a körvonalai is kibontakoznak, majd meg a szép arcát is kivehetni és aztán... aztán majd megint érezheti teste izgató közelségét, megint élvezheti haja bódító illatát!...

Az öreg Réthi nem kapván választ, még csüggedtebb hangon folytatta:

— Bizony, bizony. Megértünk a pusztulásra. Nem lesz itt már magyar világ! Mert talán a magyarság nem is tudja azt akarni, kitartóan akarni. Mert csak hirtelen fellobbanó, de éppen olyan hamar ismét elszunnyadó szalmaláng a mi akaratumk... Emlékszem egy időre, úgy hívták, hogy: tulipán-korszak. „Pártoljuk a hazai ipart!“ — ez volt a jelszó. Szép elhatározás. Követte is csöstül a magyar szokás: plakátok úton-útfélen, jelvények a gomblyukakban, hatalmas ünnepek előkelőségei védnöksége alatt, gyönyörű szónoklatok sokfogásos bankettek. És néhány hét múlva meghalt az egész mozgalom. Megúntuk. A hirtelen

fellobbant szalmaláng megint elszunnyadt... Haja. És vajjon más lesz-e, amiről te meséltél a multkor és a lapod is írt róla, hogy „keresztény nemzeti eszme...“ Mert ismertem én olyan nagy és keresztény magyart, aki már akkor merete szidni a zsidókat, amikor még bátorság kellett hozzá. És ez az ember aztán belébotlott és belébomlott egy zsidó lányba s azontúl már mindig ott ült a lány szoknyáján és igen jól érezte magát. Azzal mentegetőzött, hogy: „Ó, ez egészen más, mint a többi, egészen más!...“

Réthy Jenő szavainak nem volt semmi különös célzatuk, de Pál mégis elpirult miattuk. Azt hitte, hogy a zsidóleánnyal való példálózás Liviára vonatkozik.

Sokat gondolkozott már maga is azon, hogy szabad-e neki, a magyar-nak, Livia után futkosnia, aki végtére is csak oláh? Ha néha hosszú sétáik közben találkoztak valakivel, akinek éppen ő szavalt kitartó dacról az oláhok ellen, olyankor bizony nagy szégyenérzet fogta el, akár a tettenért bűnöst. Hanem aztán nyugtatgatta magát. Eleinte azzal, hogy hiszen azt minden józan embernek be kell látnia, hogy ő is fiatal, tehát neki is jussa van a nőkhöz, és hiszen azt mégsem lehet tőle követelni, hogy mosdatlan, fürdetlen parasztlányok után futkározzék, mert hiszen neki nemcsak a teste, hanem a lelke is kívánja a nőt, már pedig a faluban Livia az egyedüli tanult leány. Azután, több együttlét után, már azzal nyugtatta meg magát, hogy hiszen Livia nem is annyira vad oláh; már a külseje sem az, nem sötéten fekete típus, hanem kékszemű és szőke, s lám, soha nem is mond egyetlen zokszót sem a magyarok ellen! Most meg a leány tegnapi vallomására gondolt, hogy hiszen egy magyarhoz fűzte legbensőbb érzése, Rezséfybe volt szerelmes, — végeredményképen tehát azzal mentegetőzött ő is: „Ó, Livia egészen más, mint a többi, egészen más...“

Alig is várta az estét.

Amint a nap vörös képe eltűnt a kert mögött és a fák bizalmas homályba borították a sétányt, rögtön megindult szokott útjára.

Már háromszor szaladt végig a hosszú fason, de nem látta Liviát. Talán nem jön?! — kedvtelenedett el emiatt és búsan fordult meg negyedszer is egyedül. Most aztán majd hogy belé nem ütközött; ma nem volt rajta fehér ruha, azért nem vette rögtön észre.

— Maga feketében van? Gyászol? — lepte meg ez.

— Feketében? Ó, dehogya! Sötét, mintás ruhában. Kit is gyászolnék? Hja, maga Rezséfyre gondol?! Ugyan, ugyan! Milyen jogon gyászolhatnám őt? ... Elmúlt. Nincs. Bohó leányálom volt az egész — mosolygott Livia.

Pál nagyon megörült ennek a könnyed mosolynak. Nem mérlegelte, hogy Livia milyen egy-kettőre, máról-holnapra rázta le magáról egy szerelmének az emlékét, hanem csak örülni tudott annak, hogy íme, szabad az út Livia szívéhez! És nem is esett több szó Rezséfyről. A tegnapi napról sem. Ezer más témát találtak, amiről beszélgethettek.

Fáradhatatlanul sétáltak, észre sem véve az idő múlását.

Néha össze-összeütődtek s ilyenkor delejes bizsergés futott át rajtuk, de

— Bocsánat! Pardon! — mondták s ijedten rebbentek megint széjjel.

Hanem egyszer — éppen a templom előtt voltak, ahol a sűrű gesztenyefák sötétjével a holdfény sem bírt megmérkőzni — megint össze-ütődtek s nem rebbentek széjjel.

Pál a ruhán keresztül érezte a leány testének a melegét s a vér az agyába szállt. Egy pillanat alatt eszébe jutott mindaz a sok dicséret, amely a gyors elhatározást és a bátorságot illeti.

Hirtelen mozdulattal derékon kapta Liviát és lázcserepes ajkát rá-tapasztotta annak tüzes orcájára.

— Ne!... Nem!... Nem szabad... — ellenkezett Livia és meg-feszített karral toltta magától a férfit.

De ez nem tágitott. Erős karjával erősen magához ölelte és a tiltó szavakat is elnémitotta úgy, hogy az ajkát, a száját csókolta hosszan, vadul, szenvedélyesen.

A leány természetes ellenkezése a csók tüzen is elernyedt, hanem talán mégis inkább azon, hogy íme, milyen könnyen megkaparinthatná Réthi Pált! Karja már nem toltta a férfit, hanem ölelőn siklott a dereka köré és ajka is már engedelmesen illeszkedett amazéhoz.

— Szeretlek! — suttogta őrvjögve Pál. — Imádlak! — ismételte minduntalan, hogy közben meg-megkérdezze: — Hát te szeretsz-e?

Livia nem adott szó-választ a kérdésre, de adott helyette csókot. És a csók beszédesebb minden szónál!

*

Amire szegény a szókincsünk, azt elmondja a csók, gazdagon, színe-sen, pazarul, mindenki által érthetőn.

Emlékszem egy arab mesére... Egy ifjú és egy leány sétálnak szép tavaszi vidéken. Fölöttük a kéken mosolygó ég, lábuknál csupa illatos virág, mögöttük titokzatosan suttogó erdő és előttük mindenütt derűs színpompa. Az ifjú és a leány ajkáról egyaránt ömlik a dicsőítő szó-áradat, de érzik, hogy ez még mind nem fejezi ki híven azt, ami most belsejüket hevíti, szívüket lükteti. Már gyengének és kevésnek találják az „értelmes“ szót, már csak dalolnak, már csak táncolnak, már csak mutogatnak, már csak integetnek, de még ez sem az, még ez sem elég. És akkor egyszerre egymásra néznek és egyszerre összeforr az ajkuk és egyszerre megértének mindent. — Ez a csók!

Emlékszem egy képre... Láttam egy anyát, a karján pöttömnyi babájával, még alig néhány hónapos, beszélni még nem tud, szót még nem ért. A gyermek kedvesen ostoba, mint minden ilyen apró gyermek, de az anyja boldog és büszke reá, mint minden fiatal anya. Babusgató, cirógató szókat mondott neki, hanem a gyermek nem értette azokat, butin bámult a világba. S ekkor az anya hirtelen magához szorította az alignyi ember-két, forró csókokkal halmozta el pufók arcát és íme, ezt ő is megértette: mosolygott. — Ez is a csók!

Van aztán csók, amelyik csak hazug leple, csak kigúnyolása az igazinak. S az ilyen csókok közt talán nem is azok vannak az utolsó helyen, amelyeket kenyérért vagy selyemért osztogatnak a rászorulók. Ámde az ilyen csók is tud beszédesebb lenni a beszédnél!... Éppen a történetünk idején (sőt talán színhelyén is) sokat élcelt a profán nép egy felsőleges királyasszony felett, aki gyanúsán sietve utazgatott illetékes helyekre illetékes urakhoz, mihelyest veszélyben látszottak forogni az országa álomtervei. A királyné szép volt, a királyné győzött. Nem én mondom, de azok a bizonyos élcelődők állították, hogy a királyasszonyi csók meg tudta értetni azt, amit nem tudott a diplomáciai ékesszólás. — Ez is csók!

Az estét már régen felváltotta az éjszaka, amikor Livia hazatért. Az ablakon keresztül látta, hogy apja még ébren van; az asztalnál ült s egy vaskos könyv olvasásába merült.

Benyitott hozzá.

— Mi az? Ki az? — riadt fel a pópa az ajtónyílásra.

— Semmi, tata, én vagyok — nyugtatta meg Livia. — Csak azt akarom mondani, hogy mostanáig voltam együtt a Réthi-fíúval.

A pópa nevetett.

XV.

Lehullott az első hó.

Mikor az emberek felébredtek, bámulva látták, hogy fehér az utca és fehérek a háztetők. A fűtésre gondoltak és a drága fára, s borzongva vették tudomásul, hogy itt a tél. Délre azonban beállt az olvadás s a fagyasztó fehérség helyén csak locspocs maradt. Amilyen hirtelen jött a tél, olyan hirtelen el is ment.

Egy gézengúz hirlapíró megengedte magának a tréfát és úgy emlékezett meg erről az eseményről, hogy: reggelre kelve meg kellett rémülni, mert hirtelen itt termett a tél és hideg fehérségével fennen hirdette, hogy véglegesen átvette az uralmat, délre azonban már hazugságnak bizonyult ez a hiú kérdés.

Az oláh cenzura nem vette észre a gúnyt a sorokban, s átengedte. Az olvasók nevettek.

Akkoriban történt, hogy a „Bánság“ december hatodikán Miklós napjáról is valahogyan így írt. Talán éppen részeg volt azon a napon az oláh cenzor, avagy a szokottnál is ostobább, de tény, hogy nem törölte a sorokat; egyedül ő nem vette észre, amit más mindenki észre vett, hogy ez a néhány sor egyenesen hívja ide a darutollasok vezérét.

Titkon terjesztett fényképekről már ismerte őt mindenki. Titkon közkézen forogtak biztató szavú versek is, amelyek ugyancsak őt énekeltek meg. S a tömeglélekbe belevette magát a tudat, hogy ő van és hogy ő — jön. Ezt várta, leste mindenki, egyik napról a másikra, — mindig mindhiába! S mert ma nem jött, elkedvetlenedtek ugyan az itteni magyarok, hanem este megint csak azzal tértek nyugovóra, hogy holnap virradóra bizonyosan itt lesznek a darutollasok!

A „Bánság“ sem tett most egyebet, csak megpendítette a tömeglélekben azt a húrt, amelyiknek úgysis csupán ez volt a muzsikája...

Az volt a lényeges, hogy a kis cikk megjelent.

Miután már megjelent, észbe kaptak az oláhok is; prűszköltek, szitkozódtak. A magyarok ellenben nevető örömmel adták azt kézről-kézre:

— Olvastad már? Nesze, olvasd!

Réthi Pál egyenesen Illefallváról rohant másnap egyenesen a szerkesztőségbe, nagy lelkendezve:

— Mesés! Nagyszerű! Óriási!

Azoknak, akik csinálták a lapot, persze jól esett az ilyen elismerés, de azért szerénykedtek:

— Már kellett valamit csinálnunk. Mert hát mi mást? Telefonálnunk nem szabad; nem engedik az oláhok. Sürgönyhírforgalom nincs; csak más lapokra vagyunk utalva, ollózásra. Ámde a bukaresti és a párisi lapokban

semmi szájunk íze szerinti hír, pesti lapot pedig már egy hete nem láttunk. Viszont ott az olvasóközönség, az éhes moloch, melyet állandóan tömni kell valamivel és nem akármivel; mi egy meg nem alkuvó magyar lap vagyunk, tőlünk kurucosan magyar szót vár. És mert nem volt más, egyszerűen leírtuk, amire úgysis gondol mindenki, de hát a nyomtatott betű mindig erősebb, mint az élőszó. A közönség ujjong! És mi örülünk, hogy sikerült, amit akartunk: a magyar lelkekben megint megbirizgáltuk a magyar tüzet. Mert ez kell most, semmi más. Elismered-e?

El, bizony elismerte. Immár ő is elfogadta elvnek azt, amit itt hallott először, hogy: a győzelemhez sok kitartás kell, a kitartáshoz pedig erős hit, mert viszont a pesszimizmus már félig csüggedés, a csüggedés már félig közöny és a közöny már félig vereség!

Régen volt, amikor ezt hallotta, még nyár. Azóta eltelt néhány kínosan hosszú hónap: téli szél süvít az utcákon. A közben eltelt idő mind csupa csalódás volt, hiszen csalódást szerzett minden egyes nap azzal, hogy nem hozta el a várvavárt megváltást. De Réthi Pál is annyira jutott immár, hogy akaratosan, erőszakosan rázta le magáról a csalódások csüggesztő hatását. Immár annyira jutott, hogy csupán pillanatokra hökkentette meg egy „rossz hír“, de aztán körmönfont logikával csürte-csavarta azt addig, amíg pozdorjává semmisítette, sőt még tovább, — amíg „jó hírt“ alkotott belőle. Immár nem kerestem pozitívumokat ahhoz, hogy maga is higgyen: hitte a kézzelfoghatóan leghihetlenebb híreket is. Hitt mindent, ami megfelelt hitének, mert akart hinni mindent, ami megfelelt az akaratának. Hitt, hogy hirdethesse az Igét s az Ige — az ép, a nagy, az erős, a magyar Magyarország volt.

Talán nehéz ma már megérteni, hogy a huszadik században (!) lehetek ilyen mély érzések. És mégis így volt.

Valamilyen vak fanatizmus fűtötte a Réthi Pál hitét. Jézus tanáinak a hirdetői lehettek valamikor ilyen fanatikusok. Azok a tizenkét első is, akik még látták az Urat, de szemben találták magukat az egész nagy pogány világgal, s azok a többiek is, követői az első tizenkettőnek, akik már nem látták az Urat, de hittek benne, mert tudtak hinni benne és — tudtak vértanúhalált halni ezért a hitükért...

— Bizony-bizony mondom nektek, hogy szörnyű nehéz, apostoli munka az, amit ti most néhányan itt és mi kevesen mások csinálunk! — adott hangot a gondolatainak, lassan, csendesén szólva, mintha csak önmagának beszélne. — Hogy mi *vége*t csináljuk, azt tudom; hitünk győzelmé végett. De hogy *miért* csináljuk? az nem érdekel, csak megyünk vakon, fanatikusán az utunkon. Lehet, hogy már útközben eléri valamelyikünket az ilyen apostoli munka szokásos jutalma, ámde tudom, hogy ha egyikünk ki is dül így az úton, a másik mégis kitartó hittel megy tovább. S akik majd elérjük az utunk végcélját, azoknak jutalmunk lesz az az óriási boldogság, amikor dagadó szívvel, piruló orcával nagyot kiáltgatunk: „Győzelem!“ Ennyi. Egy érzés. Semmi más. A más jutalmakat majd kicsikarják maguknak a... az Esett Andrások...

Eddig szinte csak önmagának beszélt, hanem azután már odafordult a többiekhez:

— De ti?... Ti lesztek szerényen megint azok, amik voltatok. No, nem hirlapírók. Jól tudom, hogy téged hivatali székedből vetett ide a ma sorsa, téged a lelkészi lakból, téged meg a katedra mellől s így

tovább... Tehát úgy lesz majd, hogy te visszamész a hivatalodba gépiesen ítélni holmi cselédügyekben, és te megint olvasgatsz majd a már ezerszer elolvasott evangéliumot, és te ismét odaállsz majd a tanári asztalhoz, hogy tudást verj a nebulók buta fejébe. És elmélázva gondoltok majd ezekre a napokra. És az emlékezés csillogó aranyporral hinti be majd azt, ami most olyan kínosan nehéz, olyan keservesen csúnya: és ti csak ezt a csillogó aranyport látjátok majd és megelégedettek lesztek egy hazug emlékekkel, hogy: szép volt...

Magukbaomoltan, elgondolkozva ültek a többiek.

Csak nagysokára szólalt meg egyikük. Az, amelyikre úgy mutatott Réthi, mint akit hivatalából vittek a ma viszonyai hírlapírónak.

— Igazad van, de ládd, ez a mi sorsunk!... Mi vagyunk az úgynevezett magyar őserő, a hajlíthatatlan magyar gerinc, mert mi vagyunk a nemzetfenntartó középosztály. Fajunk ezerszer kereszteződött ezer év alatt, külsőnk sem szittya és sokunk neve sem magyar, de a honfoglaló hadakat bizonyosan ugyanaz a lélek tüzelte, mint minket, a kuruc idők hajdú vitézeiben is ugyanaz a szív dobogott, mint a miénkben, belőlünk kerültek ki a Negyvennyolc névtelen hősei és leginkább mi szenvedünk most is ebben a világégésben, hogy azután majd egyszer megint mi legyünk a porondon, ha ismét „nagy idők“ következnek. Persze, úgy kellene, hogy mindig is a porondon maradjunk, hogy mindig álljunk a sarat és ne szürke familiáris hivatalokban tengődjünk közben, de hát... ez a mi sorsunk.

És megint csend lett egy ideig.

Mert van az úgy néha, hogy olyan hangulat fekszik rá az emberekre, hogy minden szó a lelkükbe markol. Most is. És nem ronthat ezen a hangulaton, ha talán túlon túl szép mezt öltöttek ezek a szavak, ha túlon túl „virágosak“. Mert hát valamilyen ihlet szülte őket.

Aztán az szólalt meg, akit Réthi tanárként említett. Ő is úgy, mintha például cikket mondott volna tollba. Pedig talán még soha igazabban nem fakadtak szavak, mint ezek itt:

— Igazad van, bajtárs! — kezdte. — Ez a mi sorsunk! Igen, a küzdelmünk végével szépen visszaballagok a tanterembe, hogy gépiesen magyarázzam megint a nebulóknak a Newton-féle gravitációs törvényt. Magyarázat közben pedig majd megint gondolkozhatok azon, amin azelőtt is rágódtam, hogy hogyan lehetne Newton gravitációs törvényébe magyar lelket belevinni. És majd megint eszembe jut, hogy hiszen csak neveljük a rideg számító életre az ifjúságot! s máris tüzes lelkesedéssel magyarázok. Magyarázok, magyarázok, a rideg számokba beleöntöm sokat akaró akaratomat, orcám kipirul, szemem csillog, de... íme észreveszem, hogy egy diákom nagyot ásít. És nem szidom majd meg azt a diákot, csak még nagyobb fájdalommal érzem, hogy... hogy... ez a mi sorsunk! Érzem, hogy nem jól van így, ahogyan van, de hiába minden, nem tudom, hogy másképpen hogyan legyen?... hogyan?!

— Nos, én megmondom, hogy hogyan! — pattant fel most az, aki a lelkészlakból került a lapszerkesztői műhelybe. Fekete szeme különös tüzrel villogott.

— Látjátok a nyavalyát és mégsem ölitek a gyógyírral. Álltok csüggedten: ez a mi sorsunk! Álltok tanácstalanul: segíteni kéne, de hogyan?! Hát én megmondom. Ne menj te majd vissza a hivatalodba és

te se menj megint a katedrára. Maradjatok, ahol most vagytok: ítélkezni, nevelni itt is lehet s talán eredményesebben, mint amott. Tegyétek, amit most tesztek: gyúrjátok a tömeglelket. Vegyétek már észre, hogy a tömeglélek szörnyű nagy erő s a sajtót azért mondják a legnagyobb nagy-natalomnak, mert ezt a tömeglelket formálhatja. A sors fegyvert adott a kezetekbe, fogjátok azt marokra, el ne eresszétek. Mert a ma harcában már rég felismerték ennek a jelentőségét azok, akik megrontásunkra használták fel: a zsidók! — süvített a hangja és szemében nagyot villant az a különös láng.

Mindenki megérthette ezt a sokatjelentő szemvillanást; a zsidókat illette az.

A zsidók!... Ennek a korszaknak felszínre vetett állandó témája volt a zsidó-kérdés is.

A közelmúlt eseményei igazolni látszottak a legsötétebb árnyalatú zsidógyűlöletet. Az őszirózsás forradalom, majd meg a Tanácsköztársaság proletárcsöcseléke élén nagyhangú zsidó akarnokok jártak s a sanyargatott tisztességes emberek persze csak ezeknek a diktátori hangját hallották. A lelkek mélyén forrt, forrt a gyűlölet. Végre aztán szabad utat kaphatott ez a visszafojtott indulat akkor, mikor az akciót természetsszerűleg követte a reakció. S ez természetesen szintűgy általánosított most, mint előbb amaz. Ahogyan az sem nézte, hogy vajjon dolgos, szorgos-e egyvalaki, hanem csak hogy proletár-e avagy „bűdös burzsuj“, most sem ügyeltek arra, hogy talán akadt zsidó is, aki szenvedett a „szociális termelésből fakadó jólét“ idején. Hangot kapott a szabad utat nyert gyűlölet: a zsidók! a zsidók!... Mindennűen és mindenből rájuk lehetett csapni. Szinte kiapadhatatlanul folyt a szó, ha erre került a beszélgetés.

Most is:

— A zsidók!... Egy kanál vízben megfojtának bennűnket csak azért, mert keresztények vagyunk és meg merjük mondani, hogy keresztények vagyunk!... — kezdte az egyik.

Erre aztán két nevet hangoztattak mindnyájan:

— Hja, a Hites Miksa!

— A Reinkast Samu!

— De hát kik ezek, ez a Hites, meg a Reinkast? — érdeklődött Réthi.

Egyszerre akarta őket jellemezni mindegyikűk. Szinte egymás szájából kapták ki a szavakat, olyan sietve nyujtottak felvilágosítást. Hogy az egyik tán gabonaűgynök volt eredetileg, a másik tán vasuti kalauz valahol a Balkánon. Sok mindentről suttogtak, holmi aranyóra gyanus eltűnéséről, elég az hozzá, hogy egy szép napon itt termettek, körülnéztek és: felcsaptak ujságíróknak. A mocskos száj piszkolódásától mindenki irtózik, viszont a nyájas dicséret mindenkit hízlal, tehát Miksának meg Samunak jól ment a sora. Nemsokára már saját üzleti vállalkozásba is foghattak. Alapítottak egy nyomdát s egy magyarnyelvű lapot indított Hites, németnyelvűt Reinkast. Már a szerepeket is úgy osztották ki egymás között, hogy jaj, csak kár ne érje közös vállalatukat! Reinkast a lojális sváboknak és a spiszeknek csinált napilapot, tehát örökké kormányhű politikát követett, Hites azonban a kuruckodó magyar temperamentumnak dolgozott, tehát következetesen ellenzékieskedett. S az üzlet van most is a szeműk előtt. Amaz nyomban oláhbarát lett, amint

Nagyoláhország szele ide is elért és kíméletlenül löveli mérges nyilait a magyarságra. Hitesnek jutott a másik szerep, hogy — mert nem lehessen tudni, hátha ez a terület mégis megint Magyarországé lesz — ő tehát magyart játszik.

— Magyart ám, de hogyan! Mi kissé megzavartuk a számítását a „Bánság“-gal. Csak az üzleti vetélytársat látja bennünk, amelyiknek mindenképen ártani kell. Dühös acsarkodással abba kapaszkodik, amit mi nyíltan vallunk, hogy keresztények vagyunk és magyarok, s azzal vél nekünk ártani, hogy az *egész* keresztény magyarságot gyalázza. A „vörös terror“ borzalmairól mélyen hallgatott annak idején, de most harsonázva hirdeti a „fehér terror“-izéket, fittyet hányva arra, hogy most itt minden egyes ilyen cikke egy-egy négyzetkilométerébe kerül Magyarországnak...

— Na, talán mégsem ennyire! — tamáskodott Réthi.

— De mennyire ennyire!

Hogy mennyire ennyire, erről akkor győződhetett meg Réthi, amikor délután hazatért a falujába; Grün kapaszkodott ott a karjába, amint leugrott a vonatról.

Grün zsidó volt, de azok közül a kevesek közül való, akiket nem kísért már eredetileg is gyűlöletteljes antisémitizmus. Úgy volt ugyan, hogy ő is libatollas és ócskavasas taligával jött először Illefalvára, a felesége pedig a furulyát fujta, s lassankint persze nagy vagyon ura lett ő is, de vagyona nőttén nem fakadt különösebb gyűlölet (vagy irigység?) ellene, sőt vagyona nőttén nőttön-nőtt a tekintélye (vagy megbecsülése?) is. Tudott bánni az emberekkel, kivel mint kellett. Csakhamar bekerült a vármegye parlamentjébe is virilistának, ismeretséget kötött a magyar urakkal, ezek szívesen vették igénybe áldozatkészségét meg vendégszeretetét vadászatokkor és képviselőválasztásokkor, idővel tehát kialakult az a becéző vélemény róla, hogy a „vármegye zsidaja“, akit *illett* kedvelni.

Réthi Pál is készséges udvariassággal rázta meg kezét, hogy találkozott véle.

— Jó estét, Grün bácsi! Hogy van? Mi újság?

— Mi újság? Éppen éntőlem kérdi, aki ki sem mozdulok ebből a redves faluból? Maga meséljen valamit! Maga most jött a városból, ott sok mindent hallani.

— Hát persze, igen, ott hallani egyet és mást.

— És pedig? És pedig?

— Hát Istenem, semmi rosszat. Sőt! Majdnem csupa jót.

— Na? Na?

Réthi megállt és körülnézett, hogy nem figyel-e őket valaki; ezt az óvatosságot már megtanulta. Aztán közel hajolt Grünhöz és súgva mondta:

— Semmi baj, Grün bácsi! Már nem tart sokáig. Nem bizony.

— Micsoda? Nem értem.

— Hát már nem tart sokáig ez a rothadt állapot. Nemsokára megint Magyarország leszünk!

Grün nem örült valami különösképen a hírnek.

— De hogyan? Hogyan? — kérdezte.

— Hogyan? ... Hát az oláh horda kitakarodik innét és jönnek a mi darutollasaink...

— Micsoda?! — csattant fel egyszerre a hangja. — Nem kellenek! Nem! Inkább nem kell Magyarország sem!...

— De Grün bácsi!... — nézett rá ámulva Réthi.

Ő azonban dühösen folytatta. Hadonászott mind a két karjával és ordított:

— Nem kellenek! Nem! Maradjanak ott, ahol vannak! Tegnap is megírta Hites, hogy milyenek. Olvassa el. Nekem nem kellenek. Inkább maradjon minden úgy, ahogyan van. Én egészen jól érzem magam így is... legalább az életem biztos, legalább nem gyilkolnak meg!...

— Uúgy?!

Réthi faképnél hagyta a kiabáló embert.

Szívét előntötte a keserűség. Hát valóban már ennyire vagyunk, hogy akadnak hajdani ügynevezett magyarok, akik immár nem kívánják vissza Magyarországot?! Hát mégis igaz, amit ott a szerkesztőségben hallott? Hát csakugyan *kell* meggyűlölni a zsidókat?!

Piros harag, gutaütéses indulat lobogott benne.

Mire azonban a házukhoz ért, észbekapott. Már csűrte-csavarta a dolgot, hogy a maga hite javára fordítsa. Mert: egyáltalán lehet komolyan venni ezt az egész dolgot? Valójában árt-e? Hát számít ez a néhány zsidó? Úgyis teljes bizonyossággal megint Magyarországu lesz ez a vidék is, ha a Grün-félék nem akarják is. Minek hát a kesergés, minek a bánatos arc?... Sőt! Nem is szabad borús arcot mutatnia, hiszen mindjárt az apja előtt lesz, az apjának pedig nem szabad meglátnia, hogy valami bántja.

Erőltette, és mosolygó arccal lépett a szobába a szüleihez.

XVI.

Az öregúr azzal fogadta, hogy már két ízben kereste valaki.

— Kicsoda?

— Egy öreg oláh. A Rúzsa Sándor. Bizonyára ismered. Csósz a szöllőkben.

— Ó, hogyne! És mit akart?

— Nem mondta meg, hiába faggattam. Csak azt hajtogatta folyton, hogy nagyon fontos ügyben keres... De tán már jön is.

Csoszogó léptek hallatszottak a folyosóról és valamivel utóbb már be is köszöntött alázatos „buna szjára“-val az öreg Rúzsa Sándor.

Töpörödött vén oláh volt, mindenki ismerte. Talán már száz éves, vagy ennél is több, senki sem tudta. Arcán ezer ránc. Kevés ősz haja zsírosan hátrafésülve. Vállán rongyos suba, testén darócruha, derekán széles tüsző, lábán bocskor.

— No mi kell, öreg? — állt eléje Pál.

— Csak az ifjú úrral van néhány szavam. Egyedül csak az ifjú úrral. Négyszemközt.

— Még az is?! Hát akkor gyerünk a magam szobájába!

Amint becsukódott mögöttük az ajtó, az öreg nyomban megszólalt — magyarul!

— Nagyon fontos ám, amit a tekintetes ifjú úrnak mondani akarok!

Pál majd hogy hanyatt nem esett a meglepetéstől.

— Hát te tudsz magyarul?

— Hiszen magyar vagyok!

— Te? Magyar?

— Az én!

— No öreg!... No öreg!... Mit is mondjak?... De hogyan, hogy nem tudtam ezt eddig?

— Nemigen tuata valaki is.

— Véka alá bírtad rejteni?

— Hát igen, instálom, úgy jött, hát igen. Hosszú sora van annak. De nem fontos, most más a fontos...

— De csak beszélj róla, ha hosszú is a sora. Csak mondj el mindent. Érdekel. Roppantul érdekel — biztatta Pál és benyomta az öreget egy karosszékre, a szájába meg szivart dugott.

Az öregnek talán jólesett a kényelmes ülés a meleg szobában, talán hízelgett is neki a szíves marasztalás, de inkább lehet, hogy bevezetést akart keríteni ahhoz a jelzett fontos dologhoz, nem tért hát mindjárt a tárgyra, hanem eleget tett Pál kívánságának.

— Nem megy az olyan könnyen, sorjában elmondani mindent — kezdte. — Öreg ember vagyok már. Nemcsak a lábam mozog nehezen, de agyam is nehezen böki a szavakat a számba, hát azért mondom, hogy hosszú sora van annak. Mert hogy igen nagy ideje, amikor ez kezdődött, amióta Rúza Sándornak hívnak...

Az öreg gyors egymásutánban szippantott néhányat a szivarból, aztán kalandozó szertelenséggel szötte tovább a szavát:

— Rúza Sándornak ismer mindenki, pedig ez csak a csúfnevem. Tán azért keresztelt el így a falu szája, mert rajtam száradt néhány csikó meg tinó ára, amikor itt letelepedtem, mivelhogy akkor még nagy híre volt szerte-széjjel mindenütt Róza Sándornak. De lehet, hogy talán azért, hogy megtudta valamelyik gézengúz, hogy igazán is volt közöm Róza Sándorhoz. Mert volt!... Most meg ha elpatkolok maholnap, hát oláh templomban szentelnek be és Rúza Sándorként könyvelnek el. Ki is tudná itt, hogy sok-sok évvel ezelőtt magyar tiszteletes úr keresztelt engem valahol a Tisza mentén? Ki is ösmerné itt az igaz nevem?... Peug hát volt ám jóhangzású saját nevem valamikor! És volt saját házam is szép kis kerttel ott a Tisza partján. És volt darázsderékú, ringó csipőjű hites feleségem is. Fialat gyerekasszony; magam is gyerekeMBER. Áj, kívánatos egy menyecske volt, de beste lelke, ő volt az oka aztán mindennek!... Egyszer, hogy munkából hazavetődtem, hát csak úgy találok éppen összeölelkezve a földesúr fiával. Éppen. Az asszony nagyot sikít, az úrfi felugrik, én meg se szó, se beszéd, csak felkapok egy ottheverő baltát és sujtok. Az asszony megint nagyot sikolt, az úrfi összerogy és én látom, hogy szakad fejéből a vér. Az úrfi bizony már nem hagyta el az én portámat, de én bizony elhagyhattam a magam portáját... Éppen azon a környéken járt akkor Róza Sándor. Már akkor is megvolt a híre. Megkerestem. Szívesen fogadott; kellett neki a magamfajta hontalan kutya.

— Így lettem én szegénylegény... Egyszer aztán fura idők jöttek, azt mondták: háború! No, nem volt az olyan, mint ez itt nemrégiben. Ott hallszott akkor ágyúszó, meg jajveszékélés, ott égtek falvak, itt most nem volt semmi, éppen csak hogy kisírt szemű asszonyt láttam néha, ha hírt kapott, hogy már nem jön haza az ura, néha meg nevető szemű me-

nyeckét, ha hazajött a párja... Hát mondom: egyszer maga köré gyűjt bennünket a vezér, már hogy a Rózsa Sándor, hogy írást küldött neki a kormány, hogy teljes bűnbocsánat jár, ha elmegyünk a csatába a hazát védeni. Kaptunk az íráson. Voltunk, akik meg is úntuk már a cudar életet: hálni szalmakazal tövében, de hirtelen onnan is tovább, mert jön a hajdú, napokig nem enni főttet, állni és lesni esőben és fagyban. Mások meg tán arra gondoltak, hogy háborúban szabad a rablás. Tehát mentünk. Azt mondják, jól verekedtünk; néha a ráccal, néha az osztrákkal. Én bizony nem tudom. Néha eszeveszetten vágattunk előre s olyankor azt kiabáltuk: „Hajrá! Győztünk!“ Néha meg eszeveszetten szaladtunk visszafelé s olyankor nem kiabáltunk semmit, sőt nagyon is csöndesek voltunk...

— Hanem hát vége szakadt ennek is. Szertefoszlottunk, szerteoszlottunk. Én valahogyan idevetődtem ebbe a faluba. Az első éjszakára egy bogárszemű szép oláh lánynál felejtettem magamat. Floricának hívták. Azután úgy jött, hogy másnapra is nála felejtettem magam és harmadnapra is és mindigre is. Hová is mehettem volna még? Már pandurvilág járta akkor. Haza se térhettem, mert hát annak a kormánynak, amelyik bűnbocsánatot ígért, már nem volt se híre, se hamva, ellenben nekem már nemcsak gyilkolás volt a rovásomon, hanem az is, hogy „rebellis“ voltam. Inkább itt maradtam. Florica az asszonyom lett, persze csak úgy balkézről, de hűséges, jó asszonyom volt vagy harminc évig, amíg meg nem halt. Oláh gunyát öltöttem és hamarosan megtanultam az oláh szót. Eleinte már óvatosságból sem beszéltem magyarul, később aztán meg is szoktam, hogy oláhhul szóljak mindenkire. Csak ha a városban jártam vásáron, beszéltem magyarul, meg ha valahol magamban maradtam; nem is feledtem azt el... Hanem, tekintetes úr, ha meg nem sérteném, instálom még egy olyan bagó irányában.

Pál szótlánul nyujtotta oda a kért szivart, türelmesen megvárta, amíg az tüzet fog és aztán figyelmesen hallgatta tovább az öreget:

— Bizony, sok ideje már ennek! Közben a becsületem is visszaszereztem. Immár tisztséget is viselek; csősz vagyok a szőlőkben. És lassan meg is öregedtem. Hanem hát ebben az én öreg testemben csak nem nyugszik ez az én öreg szívem. Hiába csitítgatom: ne bomolj, nem vagy már bohó! Vén vagy, akár jómagam! Ő csak azért is! Mostanság be-behajt ez a nyugtalanság a szőlőkből a faluba. Itt összebarátkoztam a zsandár urakkal. Együtt iszogatunk a korcsmában, én mesélgetek nekik szép régi betyárhistóriákat, ők örömet hallgatják, aztán ők mondanak nekem adomákat és én nagyokat kacagok. Így az ital, mese, nevetés közben jól összebarátkoztunk és én sok mindent megtudok tőlük... És hát ezért jöttem most is, hogy óvatosságra intsem a tekintetes ifjú urat.

— Óvatosságra? — képedt el Pál.

— Már hogy igen! Mert hogy úgy van az, hogy nem tudni, merről éri vilámcsapás az embert, ha cudar időben szabadon jár-kél. Hát ezért, instálom. És megkövetem, ösmeri-e tekintetes ifjú úr a Miksics urat, aki fiskális volt Izabellafokon?

— Miksics? Ismerem, bár alig egyszer-kétszer beszéltem vele. Miért kérded?

— Ő most nagy úr. De tán a zsandárok sem sokkal kisebb urak! Mert lám, még ő is levelezik velük. Meg is mutatták a levelet tegnap este. Lát-

tam. Sajátmaga írta. Az van benne, hogy állandóan figyeljék a tekintetes urat s az első alkalommal fogják le és vigyék a hadbírószákhoz.

Most még inkább ámult Pál:

— Engem?... Hogy engem letartóztassanak??...

— Az van abban a levélben.

— De hát miért?... Miért?...

— Az nincs abban a levélben.

— De hát... hiszen... eh, nem is lehet az, nem követtem én el semmi bűnt... nem kell az ilyet nagyon komolyan venni! — nevetett Pál, nevetése azonban különösen, erőltetetten hangzott.

— No, no, az ember sohasem lehet eléggé óvatos! — motyogta a vén Rúzsa Sándor és szedelőzködött, hogy menjen. — Nem is jöttem én másért, csak éppen hogy ezért... És... és... ha meg nem sérteném a tekintetes ifjú urat, hát ritkán jutok hozzá... hát... megkérem alázatosan még egy olyan bagó irányában.

Pálnak átcikázott az agyán, hogy nem csupán játék-e az egész, valamilyen célzatos ravaszkodás? Am ez csak egy röpke gondolat volt. Hiszen annyira meglepő volt Rúzsa hirtelen feltámadt magyarsága és beszédje is olyan meggyőző volt, hogy nem lehetett kételkednie a szavai őszinteségében.

Meleg kézszorítással búcsúzott az öregtől.

Erőltette a hányaveti jókedvet, de hiába. Le nem tagadhatta volna, hogy a különös figyelmeztetés nyomán gond férközött a lelkébe. Mert tudta ugyan, hogy még akaratlanul sem követett el semmi vétséget, de tisztában volt azzal is, hogy ha mindenképen le akarják tartóztatni, nem fognak sokat gondolkozni fölötte. Csupán a Miksics szerepét nem értette. Ennek az embernek mi baja van vele?...

Késő éjszakáig rágódott ezen. A lelkébe férközött gond sokáig ébren tartotta. Végre mégis elnyomta az álom s mire aludt rá egyet, reggelre elpárolgott belőle a gond. Ébredéskor nem is ez volt az első gondolatja, hanem az, hogy már két napja nem látta Liviát.

Amióta beköszöntött az esős időszak, majd meg a téli hideg, ritkábban találkoztak. Már nem sétálhattak órák hosszáig a fasorban. Pál erősen zsörtölődött is emiatt, ha valahol futólag mégis összehozta őket a kegyes sors. Livia végül is egy kacér biztatással csitította el ezt a zsörtölődést. Hogy hát hiszen semmi akadálya nincs az együttlétüknek, ha Pál eljön hozzájuk, de ne várja, hogy ő fusson utána, csak jöjjön, majd ő eligazítja, hogy ott is — egyedül lehessenek. Így történt aztán, hogy, először életében, meglátogatta a pópákat. Szívzorongva lépte át a házuk küszöbét; a pópa már a régi időkből is közismert volt nagyoláh érzelmeiről és vad magyargyűlöletéről, okkal tartott tehát attól, hogy esetleg kellemetlen fogadtatásban lesz része és okkal félt attól is, hogy majd megszólják a magyarjai, ha észreveszik ezt a látogatását. Hanem hát a pópa kifogástalan udvariassággal, kitüntető kedvességgel fogadta, egyéb aggályait pedig hamar eloszlatva Livia egy-egy lopva adott csókja. Azután csakhamar talált újabb ürügyet egy újabb látogatáshoz s látogatásának megint csók volt a jutalma. És ezek a lopva adott-kapott csokok csalogatták, csábították máskor is mind gyakrabban. A pópák mindig kitüntető figyelemmel fogadták és a családból soha senkitől nem hallott egyetlen megjegyzést sem, amelyből valamilyen követ-

keztetést lehetett volna vonni a magyar-oláh ellentétre. Ez végleg megnyugtatta; már nem félt a pletykától, már össze tudta egyeztetni a maga magyar lelki ügyével a maga oláh szív-ügyét...

— Megyek Liviához! — határozta el ma is.

Együttlétük ma is úgy telt, mint máskor. Most is megvolt az alkalom hozzá, hogy elcsattanjon néhány csók. És a csókok édes íze nyomtalanul elűzte belőle a tegnapi gond kesernyés ízét.

Felvidultan, dudorászva ment haza. De megtorpant, mikor belépett a szobába.

Két felfegyverzett csendőr várta ott.

— Készülődjék! Visszük Temesvárra a hadbírószákhoz! — szólt rá ridegen, nyersen az egyik.

— De hát miért?...

— Azt majd megmondják ott.

— De én tudni akarom, hogy miért, mit vétettem?...

— Ne járjon annyit a szája, hanem készülődjék, egy-kettő! — rivallt most rá a másik csendőr és jelentősen csapta a puská tusát a padlóhoz.

Pál gépiesen tett néhány lépést és gépiesen vett aztán búcsút a szüleitől... egy kézcsók, egy könny... és ment.

Az utcáról még egyszer visszanézett a házra.

Az egyik ablakban ott látta az anyját rémült arccal, nedves szemekkel és imára kulcsolt kézzel. A másik ablaknál ott állt az apja, sápadtan, megtörten, jobb kezében görcsösen gyűrve egy zsebkendőt, a baljában marokra szorítva a pipaszárat.

XVII.

Az utcán meg-megálltak a járókelők és bámulva nézték a különös menetet: az úttést közepén egy úrias külsejű ember, bilincsbe verve, két fegyveres csendőr között.

Réthy Pál maga is különösen érezte magát ebben a helyzetben. Vajjon mit tart róla ez a sok ember, aki így látja vasraverve? Minden bizonnyal azt, hogy — rablógyilkos. Ő, rablógyilkos! Kacagnivaló! Vagy tán inkább sírnivaló? Lehet ezt a hiedelmet megcáfolni? De egyáltalán érdemes lenne-e cáfolni? Ugyan minek?! Jőjjön, aminek jönni kell! Menni kell a sors útján! És most két rossz-szagú oláh zsandár képviseli a sorsot, most azok közt kell menni. Az egyik előtte halad vállra tett fegyverrel, de a másik mögötte jön kézben tartott puskával. Hátán szinte érzi a szurony hegyét; ha most hirtelen hátraugranék, a szurony akaratlanul is keresztüldöfné. És milyen nevetséges lenne akkor annak a buta zsandárnak a megrökönyödése! Csak kár, hogy éppen ő nem élvezhetné ezt a megrökönyödött ostoba arcot, aki megengedte magának azt a kedvtelést, hogy keresztülszúrják!...

Lopva pillantott a járókelőkre, hogy nincs-e köztük ismerőse, mert azt mégis szégyelné, nagyon szégyelné, hogyha egy ismerőse látná meg ilyen helyzetben...

Am alig pillantott oda, már fel is fedezett egyet. Püspökyt.

Ennek leesett az álla, amikor észrevette Réthit. Egy ideig bambán nézte-nézte, aztán lekapta a kalapját és mélyen megemelte.

A köszöntésben olyan sok tisztelet volt, hogy Réthi elcsodálkozott rajta. Hát ez az ember nem tartja őt közönséges rablógyilkosnak, vagy lótolvajnak, vagy ehhez hasonló valakinek, hanem még köszönti, még fizteli?... És egyszerre észrevette, hogy mások is, egészen idegenek is köszöntik. És akkor észbekapott, hogy itt talán mégse holmi tucátbűntettről van szó, hanem olyasvalamiről, amiért sokan nem elítélik, hanem megbecsülik az embert. De hát miről? Miről?...

Ere is kapott feleletet csakhamar.

Egy utcafordulónál meg kellett állaniok egy lassan haladó teherkocsi előtt. Mások is álltak ott és köztük egy oláh tiszt is. Az oláh tisztnek kaján vigyorgásra torzult az arca, amint őt meglátta, és sokatjelentő gúnnyal szólt oda a csendőröknek:

— Á, megint egy példány azok közül az „apródok“ közül? Na, majd egy kis kényszermunka, börtön, vagy akasztófa, és majd elmegy a magyarok kedve az összeesküvésektől Nagyrománia ellen!

Tehát ennyit már tudott: valamilyen összeesküvéssel vádolják. Semmilyen köze nem volt ugyan semmilyen összeesküvéshez, de ez a tudat mégis megnyugtatta, sőt szinte büszkévé tette. Most már emelt fővel, egyenes derékkal haladt tova.

Már majdnem kiértek megint a városból, amikor bevezették egy rideg külsejű házba.

Csuklójáról leoldották a bilincset, egy katona kinyitott előtte egy ajtót, azon belökték.

Sötét kamrában volt.

Tapogatva tett néhány lépést. Valami keménybe botlott. Még néhány lépés és valami puhába botlott, érezhetően emberi testbe. És aztán megint egy emberi testben akadt meg és aztán megint.

— Ki vagy? — kérdezte egy hang.

— Réthi Pál.

— Ohó, bajtárs! Hozott Isten, vagy tán inkább az ördög! — kiáltott most egy másik hang. — Ide gyere, mellém!

Réthi a hang irányában botorkált. Egy kéz megfogta az övét és lehúzta egy lócára.

— Ki vagy? — kérdezte most ő.

— Várj, míg a szemed megszokja a homályt és láthatsz valamelyest, akkor majd megismersz.

Sokáig tartott, amíg annyira-amennyire ki bírta venni, hogy egy szűk kis zárkában van vagy harmincadmagával, ember ember hátán. Kíváncsian fordult a szomszédja felé. Azt is megismerte. A „Bánság“nak volt az egyik munkatársa.

— Hát te is itt vagy? — csodálkozott rajta, hogy itt látja.

— Ugyanezt a lehetetlen kérdést intézhetném én is hozzád: itt vagy te is? Itt hát, való személyemben. Hol másutt?

— De hisz... érthetetlen... tegnapelőtt délben még ott beszélgettünk a szerkesztőségben.

— Igen, tegnapelőtt délben még ott dolgoztam és tegnapelőtt este már itt üdültem.

— De... hát hogyan? Miért?

— Tegnapelőtt este megtudta a Sziguranca, hogy van valami „apródok szövetsége“ nevű magyar titkos szervezet. Lelkes gyerekek

álltak össze benne, hogy, na persze, hogy majd fenntartsák a rendet egy esetleges bolsevizmus ellen, ha majd kikotródnak innen az oláhok. Tegnapelőtt este kipattant a dolog és ahány kopója van a Szigurancának, azt mind mozgósították: összeesküvés! minden magyar gyanus, aki él! Engem még aznap este lecsíptek, és másokat is. És mozgósítva az egész környék is. Nem te vagy itt az egyedüli vidéki.

— Hja! ... így már értem: ez volt tehát az első alkalom.

— Az első alkalom?... Ezt meg én nem értem!

— Hát tudod, engem eleve figyelmeztettek, hogy le fognak kapcsolni. Valami Miksics úrnak van velem valami baja. Fene nagy úr! Államtitkár! Ennyit tudok róla, de hogy mi baja velem, azt már nem tudom. Elég az hozzá, hogy Miksics ráírt a csendőrökre, hogy az első alkalommal tartóztassanak le. Nos, éppen kapóra jöttek az „apródok“, megvolt az alkalom. Hát jól van! De most aztán mi lesz?

— Erre a kérdéssre Mitru hadnagy úr fog majd felelni.

— Ki az a Mitru?

— Már vágyódoz az ismeretsége után? Ne siess! Bármilyen későn ismered is meg, még mindig túl korán!

Elhallgattak.

A csend megfeküdte a kicsi helyiséget.

És ebbe a csendbe egyszerre utat tört magának valahonnan egy rémes jajdulás. Tompán hangzott, mert az élet felfogta a fal, mégis szörnyen idegborzongtató volt.

— Ime, a Mitru! — szólalt meg ekkor megint a Réthi szomszédja.

— Mit jelent ez? Mi ez? — rettent meg Réthi.

— Menü à la spanyol inkvizíció, minden fogással.

Rettenve hallotta megint azt a tompa, de mégis borzongtató jajgatást. A zárkában is meg-megmozdult egy-egy ember, de kínosan nyöszörgött mindegyik, amint mozdult. A pokol volt ez! Igaza volt a szomszédjának: valóban az ördög hozta őt ide!...

Most kitárták az ajtót és szemet bántó fény váltotta fel a már megszokott homályt.

— Reti Pável! — kiáltott be rekedt hangon egy katona.

— No, Reti Pável! — ismétlődött a hívás.

És Réthi ment.

Egy rekkenően befűtött szobába vezették s ott egy tiszt elé lökték: ez volt a Mitru.

Mitru zsebrevágott kézzel tehénkedett egy szekrénynek. Gúnyosan vigyorgó szája szögletében egy szivar csüngött.

— Á, á, egy újabb apród! Friss kiadás! Nagyon örülök a szerencsének! — fogadta Réthit. — Mi a neve?

— Réthi Pál.

— Réthi... no persze, magyar. Fajmagyar, mi? Olyan, aki nagyon büszke a magyar virtusra. Hát majd meglátom, hogy van-e magyar virtus? Fenét van! Ha pedig van, hát én kiverem. Én kiverem! — és hirtelen rikoltva ordított rá: — Bevallani mindent! Te, te gazember, bevallani mindent, hogy mit tudsz!

— Mit, hogy mit tudok? — kérdezte bamba képpel Réthi.

— Hát tagadsz? Te! Tee! Hát nem tudod, hogy mit jelent nálam a tagadás?

Abban a pillanatban egy csattanást hallott Réthi és ennek a nyomán egy sikító kiáltást; itt már nem tompította el a hangot a fal, éles volt az és velőtrázó.

Ijedten fordult meg.

Két magafajta embert látott. Az egyiknek akkor vágott végig az arcán korbáccsal egy katona s a korbácsütés nyomán kiserkent a vére. A másik, őszhajú aggastyán, hátrakötött kézzel állt a vörösen izzó vaskályha előtt.

Mitru odaugrott a két emberhez.

— Látod, ez sem akar vallani! — ordította.

És megint csattant a korbács és megint kiserkent a vér az ütés nyomán. Aztán egy puskatús is döngött a mellén, hogy nyekkenve vágódott a falhoz, aki kapta.

Azután ahhoz az öregemberhez ugrott a hadnagy.

— És ez sem akar vallani. Ez sem! Már aggastyán, de azért ő is apród! — sivította és sajátmaga vágta ököllel mellbe az öreget, hogy nekiesett a tüzes vaskályhának; tehát ezért kellett akkora rekkenő hőség a szobában!

Réthi nem bírta ki tovább. Egy lépést tett előre.

— De hadnagy úr!...

— Kuss! Kuss! Mars a sarokba! Mars! Várj a sorodra!

— De kérem...

— Kuss! Egy szót sem! Mert...

És Réthi ott látta a maga arca előtt táncolni a korbácsot és ott látta a maga melle előtt a puskatúst. Elhallgatott.

Szemét behunyta, hogy ne lásson. De hallania kellett, hogy ismét és ismét csattan a korbács. És hallotta ismét és ismét döngeni a puskatúst. És mindannyiszor hallotta azt az éles jajdulást is. És hallotta annak az aggastyánnak a fájdalmas nyöszörgését, ha nekilökték a tüzes vaskályhának és hallotta, hogy még mindig raknak fát a kályhába. És hallotta a hadnagy dühös szitkozódását, majd meg gúnyos nevetését... Rémitő volt!... Homlokát kiverte a veríték. Remegett egész testében. A pokoli hőségű szobában rázta a hideg... Rémes volt!... Hogy meddig tartott ez így, nem tudta, de sokáig, nagyon sokáig, rettenetesen sokáig... Végre azonban felhangzott a megváltó szó:

— Na, elég volt mára! — szólta Mitru, szivarra gyújtott és nevetve fordult Réthihez: — Hát tetszett? Hát fog vallani? Ajánlom, hogy haladjon, mert... holnap maga kerül sorra!

Réthi bevászorgott a cellába s kimerülten rogyott előbbi helyére, a lócára.

— Nos? — kérdezte a szomszédja.

— Holnap én kerülök sorra.

— Ha ugyan nem már ma éjszaka. Mert tegnapelőtt is, tegnap is úgy tapasztaltuk, hogy ezeknél azt jelenti a beigért holnap, hogy éjjel az álmából riasztják fel az embert... Romantika! A kísértetek órája! Satöbbi.

Réthi remegve gubbasztott a helyén.

— Nos? — kérdezte egy idő múlva megint a szomszédja.

— Rettenetes!... Rettenetes!...

— Úgy találod? Hja, mi most ismerjük meg azt a kultúrát, amelyik

elszakított bennünket a barbár Magyarországtól, hogy felemeljen a civilizáció magasabb régióiba!... Nézd azt az embert, aki ott a sarokban fetreng. Már háromszor dobták be ajultan a cellába. Én magam eddig még csak az ötvenkettedik botütésnél tartok. Kétszer huszonöt, kettő a ráadás. Kívánom Clémenceaunak!

Réthi kízó fáradtságot érzett, mégsem mert aludni. Remegve gunnyasztott a helyén egész éjszaka. Hiszen talán már éjjel sorra veszik őt is!...

Rémítő lassan múlt az idő.

Voltak a társai közt olyanok, akiket teljesen kimerítettek a nappal izgalmai; ezek mélyen elaludtak, volt aki horkolt is és volt aki hangosan fel-feljajdult álmában is. A legtöbbje azonban szüntelenül izgett-mozgott, nyöszörgött, sóhajtozott; ezek is ébren töltötték az éjszakát, mint ő.

Pedig azon az éjszakán csakugyan nem hívtak ki senkit a zárkából. És reggel sem kezdődött olyan korán a „vallatás“, mint az előttevaló két napon, ami fel is tűnt sokuknak.

— Mi az? Mára nem kezdjük? — kérdezték. — Tán belebotlott a Mitru egy szajhába és most még édesdeden alszik, vagy hát mi az oka? Megvolt az oka.

XVIII.

Csakugyan úgy volt, hogy amikor Mitru este betért a kávéházba, ott összeakadt egy kis bukaresti nőcskével.

A nő bizonyos mértékben hisztérika volt és kéjelgett, hogy együtt lehet Mitruval, a „vérszomjas tigrissel“, akiről háborzongató részleteket suttognak városzerte, hogy miként vallatja a „magyar összeesküvőket“. Mitrunak meg az csiklandozta a hiúságát, hogy milyen élvészomjasan csüggnek rajta a nő tágranyílt szemei, amelyek árnyasra festett kerekükkel még nagyobbaknak tünnek fel fehérre mázolt apró madárcáiban. Mohón nyelte az italt s pénztárcájával együtt a lelkét is feltárta a nő előtt:

— Irtóznak tőlem az emberek és akarom is, hogy irtózzanak! Rettegjen mindenki, aki élém kerül! Viharos éjszakákon az én nevemmel ijesszék az anyák a gyerekeiket! Félelmetesnek, rettentőnek, irtózatossá ismerjen mindenki, mert... mert így jutok előbbre, így kerülök felül. Eddig mindig én voltam alul. Féltem a gyerekkori verekedésektől, mert mások erősebbek voltak nálam. Rettegtem az iskolától, mert mások tehetségesebbek voltak nálam. Irtóztam a háborútól, mert ott a hatalmas halál aratott és én ragaszkodtam az élethez. Társaim, akik résztvettek a harcokban, már mind fölöttem vannak. De most majd felülkerülök én! Föléje mindenkinek! Csak... csak kibogozhassam ennek a veszett összeesküvésnek a szálait, hogy rámutathassak: íme! Persze még tagadnak a vádlottak, a bitangok, de nekem meg kell tudnom mindent, meg... ha vér árán is... az ő vérük árán!...

— Igaz, hogy már meg is haltak ketten közülük? — kérdezte a nő.

— Na, annyira még nem vagyok velük. Arra ügyelek, hogy véletlenül se pusztuljon bele a verésbe valamelyikük, mert... mert hát az mégis kellemetlen lenne... nekem!...

— Pedig azt beszélnek a városban!

A városban csakugyan azt beszéltek, hogy ketten már meg is haltak a kínzások következtében, másokat kórházba kellett szállítani s így tovább. Mert Fáma öfensége mindig elefánttá növeszti a bolhát. És a fáma most szorgalmasan dolgozott. Amint megtörténtek az első letartóztatások, rögtön elterjedt a hírük mindenfelé. Aztán a rémes vallató-sokról is kiszívárgott egy-egy részlet s ennek a híre is elterjedt rögtön, kiszínezve, még rémesebb keretek között. Mindenkiről tudott az egész város és az egész vidék, aki Mitru kezeügyébe került, ahogyan Réthi Pál elfogását is hamar megtudta mindenki a falujában is és a környéken is.

Mitrunak pedig éppen ez tetszett, hogy mindenfelé elterjedjen az ő híre is.

Mikor reggel, az éjszakai dőzsölés után kissé későn ébredve, bement a „hivatalába“, akkor is erre az ő könnyen szerzett hírnevére gondolt. Ennek megfelelően mindjárt hozzá is akart fogni a további „munkához“, éppen csak hogy egy szivart dugott előbb a szája szögletébe.

— Na, lássunk hozzá! — mondta.

Ámde mégsem láthatott mindjárt hozzá, mert előbb egy altiszt lépett eléje a jelentéssel:

— Egy nő akar a domnu szublokotenenntel beszélni.

— Egy nő??... Az a kérdés, hogy szép-e?

— Ájáj! — válaszolt az altiszt, hegyesre csucsorította a száját és jelentősen csettintett az ujjával.

— Hát akkor nosza hamar, hamar vezesd be!

Az altiszt kitárta az ajtót s a kitárt ajtón belépett a nő. Talpig feketében. De gyászruhájának kiáltó ellentéte volt ragyogó, üde szépsége. Mitrunak kiesett a szájából a szivar.

— Ah! — köszönt halk elragadtatással.

— Anka Agnes vagyok — mutatkozott be a nő.

Mitru egy mély meghajlással előtte termett.

— Parancsoljon velem, kisasszony! Mitru hadnagy vagyok, illetve helyesebben: én vagyok a Mitru hadnagy. A Mitru! Mert most már így emlegetnek az emberek. Tehát parancsoljon. Mi a kívánsága? Rendelkezésére állok, kisasszony!

Agnes nem tiltakozott ellene, hogy kisasszonynak szólítsák, sőt szinte jólesett neki. Kezén eltakarta a karikagyűrűt a keztyű és bizonyos előérzetből mutatkozott be a leánynevén is.

— Hadnagy úr, én egy nagy kéréssel jövök önhöz — kezdte. — Bizonyára sejti, hogy abban az ügyben, amelyben ön most... nyomoz. Tegnap elhoztak ide valakit, aki... aki nekem... igen-igen jó barátom. Én tudom, hogy ő nem vétkes semmiben. Kérem hadnagy úr, engedje őt szabadon.

— Hm... És ki az illető?

— Réthi Pál.

— Hm... Réthi?... Éppen most kerülne rá a sor...

— Könyörgöm, hadnagy úr!...

— Hm... hm... — kaján vigyorgással nézte Agnest. — Mondja csak kisasszony, számolt maga minden körülménnyel, amikor elhatározta, hogy eljön ide könyörögni valakiért? Számolt egy ilyen közbenjárás minden körülményével?

— Milyen körülményekkel?... Nem értem önt, hadnagy úr!

— Nem ért, vagy nem akar érteni?... Hát hogyan? Eljön ide egy ritka szép nő a kéréssel, hogy engedjem szabadon a, mondjuk, az igen-igen jó barátját. Kérelmének nincs semmi más támasza, csak a feltűnő szépsége. Hát hogyan? Azt hiszi, hogy én érzéketlen vagyok, hogy fából vagyok, hogy egyszerűen átsiklom egy ilyen szépségen?

Ágnes elpirult.

— Nos? — faggatta Mitru. — Nem akar rátérni arra, amire gondolok? Tehát rátérek én magam: egy csók és Réthi szabad!

Ágnes arcát egy újabb bíborhullám öntötte el. Rábámult Mitrura, aztán egy lépést hátralepett.

— De hadnagy úr!...

— Ismétlem: egy csók és Réthit azonnal szabadlábra helyezem.

Ágnes szeméből kibuggyant a könny.

— Hát akkor... úgy inkább gyászolom majd Réthit is! Adjó! — köszönt és ment.

Mitru nevetett.

Felemelte a földről a leejtett szivart, bedugta a szája szögletébe és meggyújtotta. Aztán becsengette az altisztet s kiadta a parancsot:

— Tehát kezdhetjük!

— Az újat vezessem be, domnule szublokotenant?

— Az újat? ... Nem, még nem Réthit. Előbb a másik kettővel akarok végezni.

Ágnes pedig sírva ment a kapuig. Ott nem bírta tovább. Lába úgy reszketett, hogy alig tudott megállni rajta. Szívét marcangolta, torkát fojtogatta a keserűség. Ilyen szégyen!... Egy ilyen gazember!... Hát már nincs jóézés a világon?!...

Sírt.

De egyszerre, hirtelen felszikkadtak a könnyei. Rémülten fülelt.

A Mitru szobája felől egy tompa, de mégis rettentő jajdulást hallott. Aztán megint egyet. És ismét egyet.

Arcát halálos sápadtság lepte el.

Már nem gondolkozott, rohant vissza.

— A hadnagyhoz akarok! — szólt az útját álló altisztnek.

Várnia kellett, amíg bentről kivezetik a foglyokat. Nem sokáig, csak néhány percig, de ez a néhány perc egy örökkévalóságnak tűnt fel neki.

— Hát mégis?! — fogadta Mitru.

Ágnes sápadtan állt előtte.

Mitru hozzá lépett és megfogta a kezét.

Ágnes megremegett, de állta. Remélte, hogy a hadnagyban mégis lesz némi lovagiasság és nem csókolja meg. Hanem aztán egyszerre mégis ott érezte az arcán ennek a meleg, nedves ajkát. Az undor megrázta egész testét.

Mitru visszahökken.

— Na, kisasszony, én nem így gondoltam ezt! Én nem ilyen csókot gondoltam!... Ma reggel fagyott. Kevesebb fáradsággal letörhettem volna a ház ereszeről egy jégcsapot és arra illeszthettem volna az ajkam. Ez az „élvezetem“ akkor is meglett volna és nem került volna áldozatomba. De hát mindegy! Én állom a szavamat! Mert én dzséntlmen

vagyok. Én legalább annak tartom magamat. Vagy maga talán nem tart annak?

Agnes hallgatott.

— Na mindegy! Allom a szavamat: Réthi szabad! Óhajtja, hogy rögtön idehivassam őt?

— Nem, nem! Nem akarom, hogy lásson! — sikított már örömmel Agnes és elfutott.

Mitru pedig bevezettette Réthit.

Ez katonásan állt eléje, a rettegéstől sápadt arccal, a virrasztástól beesett szemekkel, de emelt fővel.

— Nos, nemes apród úr? — kezdte a hadnagy. — Meggondolta a dolgot, fog vallani?

— Nincs mit vallanom!

— Nincs? ... Hát nem fél az én vallatási módszeremtől?

Réthi összeszorította az ajkát, nem felelt.

— Nem? — kezdte újra a hadnagy. — Nincs mit vallania? Hát akkor ... menjen a fenébe!

Réthi ott állt továbbra is.

— Nem érti? Menjen a fenébe! Maga szabad! — rivallt rá Mitru.

De Réthi továbbra is ott állt meglepetten, bambán. És Mitrunak eszébe ötlött valami, mikor ezt a meglepett, bamba arcot látta: miért ne dúlja fel ennek az embernek a lelkiállapotát? Ennyi bosszút megérdemel az a hideg, csóktalan csók!

— No ne higgye, hogy azért e kegy, mert talán rokonszenvezem magával. Nem. Csöppet sem. De nem ingyen osztom ezt a kegyet, bizony nem ingyen! Magáért közbenjárt nálam valaki. Érti? Közbenjárt valaki. Egy szép és szíves leány. Igen, egy nagyon szép és nagyon szíves leány ...

— Egy leány?! — ismétlé Réthi; ő csak ennyit értett az egészből.

— Igen, egy leány.

És Mitrunak megint eszébe ötlött valami: miért ne tréfálja meg ezt az embert?!

— Egy nagyon szép leány. Szőke. Kékszemű.

— Szőke?! Kékszemű?! — ujjongott Réthi és minden idege egy nevet muzsikált: Livia!

Nagyot és mélyet lélekzett, amikor kiért a szabad levegőre. Most értette meg életében először igazán, hogy mit jelent ez a szó: szabadság. És mégsem tisztán a szabadságának örült, hanem sokkal inkább annak, hogy Livia szerezte vissza neki ezt a szabadságot.

Boldog örömmel csatangolt az utcákon. Nem törődött most semmivel, nem volt most más gondja, csak egy gondolatja: Livia! Ez a név muzsikált agyában, szívében: Livia!...

S amikor este hazaért Illefalvára, az első, akit meglátott az állomáson, Livia volt.

Ujjongva, szinte ölelésre tárt karokkal sietett hozzá, de nyomban lehűtötte lelkes örömét amannak a fagyos közönye.

— Hát maga már kiszabadult? — kérdezte, s ez volt minden.

Réthit bántotta a leány hidegsége, mert nem tudta, de nem is akarta azt megérteni, hogy miért színészkedik?! És hiába próbálta ezt a közönyt megtörni akkor is, amikor már együtt haladtak a faluba, nem sikerült neki. S ismét csak gyötörte, hogy miért színészkedik Livia?!

— Nézze, Livia. Hallgasson meg, kérem — vett végre erőt magán.
 — Én már hosszú ideje szeretem, imádom magát, kitartó tüzzel, mindig egyforma hévvel... és tudom, hogy szerelmem viszonzásra is talál... és most is csupa örömmel siettem haza, hálával telve a maga nagy szerelméért... és nem értem, maga annyira hideg...

— Én meg nem értem, hogy maga miért vegyült egy ilyen... egy ilyen... *magyar* izébe! — vágott a szavába Livia, a „magyar“-t olyan érthető gyűlölettel hangsúlyozva, hogy Pál ijedten állt meg és nézett fel rá.

Tekintete telve volt fájdalmas szemrehányással.

*

Ugyanakkor élesen csengett az illefalvai posta telefonja.

A postáskisasszony elhagyta az ablakot, ahonnan szokás szerint a vonat utasait nézte, és sietett a készülékhez.

— Halló!

— Kedves nagysád, ne haragudjék, de csak azt akarom tudni, hogy otthon van-e már Réthi Pál? — szólt hozzá valahonnan egy női hang.

— Most érkezett. Ebben a pillanatban ment el ablakunk előtt a pópáék Liviájával.

— Liviával? — halkult el kevéssé a hang, de aztán rögtön megint örömteljesen csendült: — Tehát szabadon van! Hála Istennek!

XIX.

A rideg télt felváltotta a pompázó tavasz, de a tavasz sem hozott a sivár bánat helyébe viduló örömet a magyaroknak.

Pedig még soha nem volt olyan bizakodó a hangulat, mint most. A „rossz hírek“ mintha teljesen eltűntek volna és csak „jó hírek“ keringtek mindenfelé. Kézről-kézre adták a meg nem szállt területről átcsempészett lapokat, amelyek mind csupa biztató idézeteket közöltek külföldi lapokból, és szájról-szájra adták egyes ántánt-tisztek kijelentéseit, amelyek szintén csak biztatót ígértek a mielőbbi felszabadulásról. És a megszállt területeken minden magyar várta ezt a felszabadulást; máról holnapra, éjszakáról reggelre, türelmetlenül, a végsőkig feszült idegekkel, — de biztosan!... Még soha nem volt olyan bizakodó a hangulat, mint most!

Réthi Pál természetesen teljesen ennek hangulatnak a hatása alatt állott. Már régen nem volt ilyen jókedvű és életvidám, mint ezen a tavaszon. Néha gyerekesen belekacagott a virágillatos levegőbe és széttárta karjait: ó, nemsokára hát megint szabad nyíltan is magyarnak lenni! Leírhatatlanul boldognak érezte magát. De... teljesen boldognak-e? Először meghökkent, amikor eszébe jutott ez a kérdés, mert Liviával különösképen volt hosszú ideig. Sokáig nem tudta elfelejteni, hogy milyen érthető gyűlölettel hangsúlyozta Livia a „magyar“ szót akkor, amikor ő kiszabadult a Mitru karmai közül. És ez mindig valamilyen feszélyező idegenkedéssel töltötte el a leány iránt, valahányszor találkoztak. Pedig hát gyakran találkoztak azóta is és csókot is váltottak nemritkán és azóta sem hallott zokszót a maga magyar mivoltára sem Liviától, sem a hozzá-

tartozóitól. Igaz ugyan, hogy azóta kerültek is minden ilyen témát. És éppen azért nem is kísérte meg azóta újból, hogy megköszönje a leánynak közbenjárását Mitrunál... De hát ez most úgyszólván a múlté! Most már csak jókedvű és életvidám! És most csak vágyódik, kimondhatatlanul vágyódik Livia után! Mert most tavasz van!

Volt azonban még valaki, akit gyötörtek a tavaszi vágyak Livia után: Miksics.

Miksicsben sokáig forrtak a különböző tervek, hogy miként hódíthatná meg Liviát. Addig, amíg biztosnak vélte a sikert, mert azt hitte, hogy csak a kezét kell kinyújtania érte és már is az övé, addig csupán testi vágy volt az, ami Liviához vonzotta. De amiután az a csúfos kudarc érte, hogy félre nem érhetően mutatta ki megvetését és ezzel szinte elérhetetlen távolságba szökött előle a leány, azután már gyötördő lelki vágyódás is járult forrongó testi vágyához. Álmodtörő sötét éjszakákon néha úgy bűgött utána, mint a párját vesztett gerle. S a vágyakozás csak még inkább tombolt benne most, hogy beköszöntött a tavasz; a kékre színezett ég, az erdőborította hegyek, a virágtarkította mezők mind a buja szerelmet istenítették. Nappal a hivatalában összefolytak szeme előtt az akták betűi és Livia neve nevetett rája belőlük. Éjjel lázas-éberén hángolódott ágyában, mert megint csak Liviáról mesélt az ablakon besusogó tavaszi szellő. Sokáig szőtte a terveket, hogy miként nyerhetne kielégülést szerelmi szomja, de elhatározáshoz nem tudott jutni. Egyszer aztán nem sokat gondolkozott, hanem vonatra ült és Izabellafokra utazott; legalább a közelében legyen Liviának, — hogy mi lesz tovább, majd elvállik!

Szerencséje volt. Már másnap találkozott vele.

A Maros hidján sétált néhány tisztelőjével, amikor egyszerre csak maga előtt látta a leányt; a vasúti állomás felől jött, bizonyára akkor érkezett a falujából, talán hogy bevásároljon egyet és mást, vagy hogy látogatásokat tegyen.

— Livia! — kiáltott fel örömmel és rögtön faképnél hagyta kísérőit, hogy maga szegődjék kísérőnek.

Livia nagyon lagymatagon fogadta az örvendező üdvözlést, sőt kissé az ajkát is felbiggyesztette.

— Még mindig ez a gúnyos mosoly, Livia? Még mindig? — tört ki emiatt a keserűség belőle. — Hát már sohasem fog barátságosan rám nézni? Már nem lesz részem soha egy olyan pillantásában, mint akkor régen... emlékszik még mikor?... Azt a tekintetét üzöm, kergetem azóta is. Azért jöttem most is.

Livia csendesen haladt Miksics mellett. Arca nem mutatott **semmi** érdeklődést. Csak kelletlen kényszerűséggel hallgatta a férfit, mert éppen együtt mentek és hallania kellett, amiket beszél.

Ez pedig annál nagyobb keserűséggel, de annál nagyobb tüzzel folytatta:

— Amikor jöttem, reméltem, hogy azóta... eh, már látom, hogy hiába reménykedtem; maga még nem változott meg irányomban! Pedig... már nincs közénk ékelődött akadály, már nincs Rezsényi László. Nincs! Gondoskodtam róla, hogy ne legyen!

Livia megtorpant. Szeme rámeredt Miksicsre.

— Maga... gondoskodott erről?

Miksics megrémült, amikor akaratlanul így elárulta nagy titkát; félt, hogy ezzel talán örökre elveszítette Liviát. Végső elkeseredése azonban elszántta tette. Lesz, ami lesz! Határozottan felelt a kérdésre:

— Én! Megölettem!

— Maga?... Megölette?...

Nézte-nézte bámulva Miksicset: hát mégsem Rezséfy volt az erősebb, hát mégis ennek az embernek volt nagyobb hatalma?

— Én! — vallotta ismét Miksics és sietve, hadarva beszélt tovább: — Amikor azon az estén ott maguknál megvetés ért Rezséfy miatt, dühös kívánczósággal szomjaztam a bosszút. Mert ezt a szégyent nem hagyhattam annyiban! Éppen hozzám vetődött egy falujabeli ember, bizonyos Dumitru. Ő vállalta a dolgot. Sikerült neki. Igaz, hogy ő maga is belépatkolt ebbe a sikerbe, de bántam is én! Örültem, hogy Rezséfy már nincsen; most hát talán megint nekem áll a világ! Korán örültem. Csálódttam, amiként ügylátszik most is. Megtudtam, hogy ismét élém, közénk férközött valaki: Réthi Pál. Őt nem tartottam veszedelmes ellenfélnek. Gondoltam, egy intés elég lesz neki; lefogattam.

— Őt is maga fogatta el? — ámult Livia s még inkább csodálkozóan meredt a szeme Miksicsre.

— Igen. Én.

— Maga?... Magának mindenhez van hatalma?...

— Mindenhez. Ilyenekhez is. Mert tudom, hogy aljasságok. De mindegy! Megutál miattuk? Most már azt sem bánom! Bevallottam: gyilkos vagyok! Jó. Am megtudta azt is, hogy magáért lettem azzá. És magáért lettem tolvajjá is. Gyűjtöttem a rengeteg pénzt, csaltam, lop-tam; mind magának! Sok millióm van. Tönkrement emberek sírnak utánuk... Megvet?

Livia nem felelt, de olyan tekintettel nézett Miksicsre, amelyben éppenséggel nem volt megvetés.

És Miksics megértette ezt a tekintetet.

— Domnisoára! Livia!... — turbékolt fel torkán forró gerjedelemmel a hang és megragadta a leány kezét.

— Most... hagyjon... hagyjon magamra... Olyan különös, annyi minden, amit mondott, egészen összekuszált... Hagyjon... Rendeznem kell gondolataimat... — könyörgött a leány.

Miksics már látta, hogy nyert ügye van, azonban okult a multon és nem erőltette mindjárt a hangos diadalt. Kalapját búcsuzáshoz emelte, tiszteletteljesen meghajolt, de már derült arccal és büszke öntudattal szólt még:

— Én ma délután visszautazom Kolozsvárra. Csak egyet kérek még magától, domnisoára: gondolkozzék azokon, amiket mondtam, s hogyha úgy találja, hogy felém hajlik a szíve, értesítsen... és én jövök. Jövök, hogy odaadjam tekintéllyel körülvett nevemet, oda óriási vagyonomat, oda szerelmes szívemet az én Liviámnak!...

Liviát idegesen nyugtalanná tette ez a találkozás. Semmi türelme nem volt ahhoz, hogy továbbra is Izabellafokon maradjon.

El sem intézett mindent, amit tervbe vett, hanem az első vonattal már hazasietett Illefalvára.

Nyugalmat azonban otthon sem lelt. Egy ideig össze-vissza kódorgott a házban, majd meg bezárkózott a szobájába, de ott úgy érezte,

hogy a zárt levegő nyomja, kifutott hát a kertbe, a nagy diófa alatt letelepedett a padra, kezébe temette azarcát és gondolkozott.

Miért ne értesítené Miksicset? Miért ne írná meg neki, hogy jöjjön?! Tehetne-e okosabban mást? Hiszen csak három eset lehetséges: Miksics, vagy Réthi, vagy végső szükségben egy Popescu!... Popescu? Pfuj! Réthi már tisztára szerencse volt egy Popescu után. Hanem hát most íme, itt egy még nagyobb szerencse: Miksics! Elkergesse-e erővel magától a szerencsét?!... Szerelem? Ugyan! Hát nem egyre megy-e, hogy egyik férfinak a szivarszagú szája éri-e az ajkát, vagy a másiké, vagy egy harmadiké? Nem egyre megy-e, hogy Miksicsnek szüli-e a gyerekeket, avagy Réthinek? De ha már ez az asszony sorsa, hát miért ne válogasson közte, hogy Popescu csak kubaszivart szí, míg Réthi médéát, Miksics ellenben havannát?!... Tehát: Miksics! Államtitkár, tán még több is lesz. Mellette ő is daskálhat a hatalom gyönyöreiben, lábbal taposhat a csúszó-mászó hízolgőkön! És pénz! Sok millió!... A falusi pópa leánya karriert csinált!...

Egészen elmerült a gondolatokba.

Arra riadt fel, hogy Réthi Pál áll előtte.

Vida Péter.

(Folytatása következik.)